

ωρεῖται μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων. Ὁ Πετραλεῖρας ὡχρίσεν εἰς τὰς λέξεις ταύτας. Ἡ ἔδρα ὁμως αὐτῆς ἐξηκολούθησεν ἐν διοικητῇ, φαίνεται ὅτι εἶναι μᾶλλον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, διὰ τοῦτο ἀπαράσισε προχθές νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Νίκλιον, ὅπου μοι εἶπε ῥητῶς ὅτι σκοπὸν ἔχει νὰ διαμείνῃ μέχρις ὅτου πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἀρίξεως τῆς Ὑψηλότητός σας.

— Σκοπὸν ἔχει νὰ διαμείνῃ! Δόξα τῷ θεῷ ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ διαμείνῃ εἰς ἓν μέρος, εἶπε μετὰ τινος πικρίας ὁ Ροβέρτος. Ἀς ὑπάγωμεν λοιπὸν εἰς Νίκλιον.

— Δὲν προτιμᾷ ἡ Ὑψηλότης σας νὰ μηνύσωμεν τὸν Τοποτηρητὴν περὶ τῆς ἀρίξεώς Της; Ἡξεύρω πόσῃ εἶχεν ἀνυπομονησίαν νὰ τῇ ἀπαντήσῃ, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλει σπεύδει νὰ ἐπιστρέψῃ.

— Ὅχι! αἰταγε! ἀνέκραξεν ὁ Ροβέρτος. Ἀρ' οὐ ἀπεράσισεν ἄπαξ νὰ διαμείνῃ εἰς ἓν μέρος, ἅς μὴ τὸν κινήσωμεν, μὴ διαρρέυσῃ μεταξὺ τῶν δακτύλων μας. Ὑπάγω ἐγὼ πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν. Εἶναι πολὺ ἀσφαλέςτερον.

Πολὺ ἀσφαλέςτερον ἴσως, ὅχι ὅμως καὶ πολὺ εὐκολώτερον διότι εἰς Βελιγόντιον οἱ ἵπποι ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκ τῶν σπανίων φαινομένων τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Οὐχ ἦτον ὁμως ὁ διοικητῆς, ὢν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες τὰ πάντα προθύμως ὑπόσχονται, ὅταν ἔλαβε τὴν διαταγὴν τοῦ Ροβέρτου νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ πρὸς ἀναχώρησίν του, οὐδεμίαν ἀντέταξε δυσκολίαν, ἀλλ' ἐσπευσεν ἀμείσως νὰ ὑπακούσῃ. Ἐν τούτοις αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ διοικητῆς δὲν ἐφαίνετο. Ὁ Ροβέρτος ἐκίρτα καὶ ἐγόρευεν ὑπὸ ἀνυπομονησίας. Μόλις δὲ περὶ δείλην ἐράνῃ ὁ διοικητῆς, ἀλλ' ἔχων τὴν ὄψιν λίαν καταβεβλημένην καὶ κακὰ οἰωνίζουσαν. Καὶ εἶπε μὲν ὅτι παρήγγειλεν ἵππους πανταχοῦ εἰς τὰ πέριξ χωρία, ἀλλ' ὑπνίξαστο συγχρόνως ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ χρόνου τὰ ὑποζύγια ἦσαν εἰς τοὺς ἀγρούς, καὶ τῷ διέφυγε μάλιστα νὰ εἴπῃ, οὐχὶ βεβαίως ὡς πρότασιν, ἀλλ' ὡς ἀπλὴν φυσικοῖστορικὴν παρατήρησιν, ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην οἱ ὄνοι εἶχον ἐξαιρετικὴν καὶ ταχύτατον βάδισμα. Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ὠρθώθησαν ὅλοι αἱ τρίχεις τῆς κεφαλῆς τοῦ Ροβέρτου.

Ἐν τούτοις ὁμως αἱ διαταγαὶ τοῦ διοικητοῦ δὲν ἔμεινον ἀτελεσφόρητοι. Καθ' ὅσον ὁ ἥλιος ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν του, ἤρχισαν νὰ ρθάνωσιν εἰς ἵππος μετὰ τὸν ἄλλον, καὶ τὴν ἐσπέραν ἦτον σχεδὸν πλήρης ὁ ἄριθμός αὐτῶν.

Τὴν αὐγὴν λοιπὸν, χωρὶς ἄλλης ἀναβολῆς, ἀνεχώρησεν ἡ συνοδία ἐκ νέου, διὰ νὰ εὕρῃ τέλος πάντων τὸν Βιλλαρδουίνον εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶχον ἀπορατίσει νὰ διαμείνῃ. Κατ' ἀρχὰς οἱ ὀδοιπόροι διήλθον τὴν ὠρεϊάν πεδιάδα τῆς Μεγαλοπόλεως, ἔπειτα δὲ ἐστράφησαν πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ ἤρχισαν ν' ἀναβαίνωσι τὰς φάραγγας τοῦ Μαιναίου. Ὁ Ροβέρτος εἶχεν ἀναλάβει πᾶσαν τὴν εὐθυμίαν του ἀφ' ὅτου ἤρχισε νὰ κινήται πάλιν νομίσας δὲ ὅτι ἡ μακρὰ συνοδοιπορία καὶ ἡ μετ' ὀλίγον βεβασία ἀρίξιν εἰς τὸ τέρμα πῶ ἐχορήγουν δικαίωμα νὰ θελήτῃ νὰ ἐξυγιάσῃ τῆς Ἀννης τὸ αἶσθημα, καὶ νὰ γούθῃ ἐκ προσιμίων μέρους τῆς εὐ-

τυχίας, ἣν ἐμαλλε νὰ τῷ ἀναγγεῖλῃ ὁ Πετραλεῖρας ἐν καιρῷ τῷ θέοντι, ἐζήτησε πᾶσαν περίστασιν ὅπως εὐρεθῇ πλησίον τῆς κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν, καὶ ὅπως δυνηθῇ νὰ τὴν ὁμιλήσῃ κατ' ἑαυτὴν. Ἀλλ' εἴτε σύμπτωσις εἴτε πρόθεσις ἦτον, ἡ Ἄννα ποτὲ δὲν εὕρισκετο μόνῃ, ἡ καὶ αὐτὴ κατὰ τὸν ὁ Ροβέρτος νὰ τὴν μανώσῃ ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸν διάλογον τάσιν σπουδαιοτέραν, ἢ Ἄννα, διαφεύγουσα μὲ τὸν φυσικώτερον τρόπον, ἐστρεφεν ἄλλως τὸν λόγον, καὶ τὸν καθίστα γενικώτερον πάλιν, ὥστε ὁ Ροβέρτος, ἀφ' οὗ πολλαῖς ἐπανειλημμένως ἐδοκίμασε τὸ αὐτὸ καὶ εἶδεν ὅτι ἀποτυγχάνει, ἐκέντησε τὸν ἵππον του μετὰ τινος δυσχερεσκέας ἅμα ἐφθασεν εἰς τῆς Τέγκας τὴν πεδιάδα, καὶ ἐπροπορεύθη τῆς συνοδίας. Ἐν τέταρτον περαιτέρω ἀπήντησαν ἄνδρα ἐριππον, καὶ τὸν ἠρώτησε πόθεν ἔρχεται.

— Ἀπὸ Νίκλιον, ἀπεκρίθη ὁ ὀδοιπόρος.

— Εἶναι ἐκεῖ ὁ Τοποτηρητῆς; ἠρώτησεν ὁ Ροβέρτος.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ ἐριππος.

— Πῶς ὅχι! ἀνέκραξεν ὁ Ροβέρτος, νομίζων ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι παράρρων, ἢ ὅτι αὐτὸς παρεφρόνησεν.

— Ὅχι βεβαίως, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. Ὁ Τοποτηρητῆς ἦτον ἐδῶ ὡς προχθές. Ἐλαβεν ὁμως εἶδεν ὅτι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Αὐθέντου τῆς Πελοποννήσου ἐφθασεν εἰς Καλαμάταν, καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε διὰ τὴν Λακεδαίμονα ὅπου μέλλει νὰ τὸν περιμένῃ, ἢ ὅθεν θέλει μεταβῇ εἰς Καλαμάταν νὰ τὸν ἀπαντήσῃ.

— Ἀνεχώρησε διὰ τὴν Λακεδαίμονα! ἀνέκραξε πάλιν ὁ Ροβέρτος, κτυπὼν τὴν κεφαλὴν του, καὶ ὀλίγον ἐλείψε νὰ πέσῃ λειποθυμῶν. (ἀκολουθεῖ).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ, ΚΑΤΑ ΚΡΑΤΕΙΣΙΟΝ.

Υπὸ Κ. Π.

Α'. Ἱστορικά.

Περὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος, ἐμυθολόγησαν ἐκπαλαί πολλά αἱ Ἑλληνες· οἱ δὲ νεώτεροι ἐρευνῶνται ἐν μέρει μὲν παρεδέχθησαν τοὺς μύθους τούτους, ἐν μέρει δὲ περιεφρόνησαν αὐτοὺς, μὴ δυνηθέντες ὅπωςδὴποτε νὰ διαλύσωσι τὸ μυθικὸν σκότος καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς ἀσφαλές τι ἀποτέλεσμα. Πρόκεινται λοιπὸν ἡμῖν οὐκ ὀλίγα θαυμάσια διηγήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων μᾶλλον βλέπομεν τὴν προπαθείαν τῶν μεταγενεστέρων τοῦ νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα ἢ δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν πιθανόν τι διήγημα. Αἱ ὑπὸ τοῦ μυθοῦρου Πausaniou ἐπιμελῶς συλλεγεῖσθαι ἱστορικαὶ τῶν Ἑλλείων παραδόσεις, ἀνέφερον ὡς πρῶτον τοῦ ἀγῶνος θεμελιωτὴν τὸν Ἰδαῖον Ἡρακλῆν ἐπὶ τῷ Κρόνου βασιλείᾳ. Τῷ Κρόνῳ εἶχε ποιηθῇ

Ολυμπία ναός ὑπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων, οἵτινες ἐνομιζοντο χρυσοῦν γένος. Γεννηθέντος δὲ τοῦ Διὸς, ἡ Πηλὸς ἐπέστρεψε τὴν φρουρὰν τοῦ παιδὸς εἰς τοὺς Ἰδαίους Δακτύλους, τοὺς καὶ Κούρητις καλουμένους οἱ τοῖς, (δηλαδή ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Παιωνάτος, ὁ Ἐπιμήτης, ὁ Ἰάσιος καὶ ὁ Ἰδίας,) εἶχον ἔλθει ἐξ Ἰδῆς τῆς Κρητικῆς, ὁ δὲ πρεσβύτατος αὐτῶν Ἡρακλῆς ἐβήκεν ἀγῶνα δρόμου τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ καὶ ἐστεφάνωσε τὸν νικητὴν κλαδῶ κοτίνου (ἀγριαλαίας). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰδαῖος Ἡρακλῆς ἐβήκεν πρῶτος τὸν ἀγῶνα, ἐκάλεσεν αὐτὸν Ὀλύμπια καὶ προσδιώρισεν αὐτὸν ἀγεσθαι διὰ πέμπτου ἔτους, διότι αὐτὸς τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντε ἦσαν τὸν ἄρθρον. Ἐνταῦθα οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἐκάλεσεν ὁ Ζεὺς πρὸς τὸν Κρόνον περὶ τῆς ἀρχῆς, οἱ δὲ ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Τιτάνων ἠγωνοθέτησε. Λέγεται δὲ καὶ ὅτι ὁ Ἀπόλλων παρέδραμεν εἰζόντα τὸν Ἑρμῆν, ἐκράτησε δὲ Ἀρεως πυγμῇ. Ὑστερον τούτων, πεντηκστῶ περὶ τοῦ ἔτει μετὰ τὴν συμβᾶσαν ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐκπυρρίαν, Κλύμενος ὁ Κάρδιος, ἀπόγονος τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλέους, ἐλθὼν ἐκ Κρήτης, ἐβήκε τὸν ἀγῶνα ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τοῖς τε ἄλλοις Κούρησι καὶ Ἡρακλῆϊ τῷ προγόνῳ, εἰς ὃν ἔδωκε τὴν τοῦ Παραπτάτου ἐπωνυμίαν, βωμὸν ἰδρύσεν. Ἀλλ' Ἐνδυμίων ὁ Αἰθλίου κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τοῦ Κλύμενου καὶ δρόμου τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ τὴν βασιλείαν ἐβήκε. Γενεὴν δὲ μετὰ τὸν Ἐνδυμίωνα ὁ Πέλοψ ἐποίησε τὸν ἀγῶνα τῷ Ὀλυμπίᾳ Διὶ λαμπρότερον πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ παῖδες τοῦ Πέλοπος ἐσχεδάζθησαν ἐξ Ἡλίδος ἀνά πᾶσαν τὴν ἄλλην Πελοπόννησον, Ἀμφιάων ὁ Κρηθέως, ἀνεψιὸς πρὸς πατρός τοῦ Ἐνδυμίωνος, ἐβήκε τὰ Ὀλύμπια, μετὰ τοῦτον Πελίας τε καὶ Νηλεὺς ἐν κοινῷ καὶ τελευταῖον ὁ Αὐγίας καὶ Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρωνίος, κυριεύσας τὴν Ἠλιν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πανήγυριν αἱ μυθικαὶ παραδόσεις ἀναφέρουσιν ἤδη, ἐκτὸς τοῦ δρόμου, πολυεταῖς ἄλλους ἀγῶνας, τὴν πάλιν, τὴν πυγμὴν, τὸ παγκράτιον, τὸ ἄρμα καὶ τὸν κέλητα. Ἐπειτα ἀναφέρεται ὡς ἀγωνοθέτης καὶ ὁ Ὀξύλλος, μετὰ τὸν ἑποῖον τὰ Ὀλύμπια ἐξέλιπον παντελῶς μέχρι Ἰφίτου. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσμένως εἰς τὸ βασιλείον τῆς μυθολογίας περιπλανώμενος Πausanias. Ὁ δὲ ἀρχαιότερος αὐτοῦ Στράβων φέρεται συνετώτερον καὶ κριτικώτερον, ἀποφαίνεται τὰ μυθολογικὰ ἐκεῖνα διηγήματα καθαρὰς ἀδολεσχίας, ἀναξίας πίστεως, καὶ ὀνομάζει πρῶτος κτίτορας τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνος τοὺς τοῖς Ἡρακλείδαις συγκατελθόντας μετὰ Ὀξύλου Αἰτωλοῦς, οἵτινες συγκοιμήσαντες Ἐπειοὺς κατὰ συγγένειαν παλαιάν, ἠύξησαν τὴν Κοίλην Ἠλιν, καὶ τῆς Πισατίας ἀφείλοντο πολλήν. Ὁ δὲ Πίνδαρος δὲν ἠδύναντο μὲν νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην τοῦ Στράβωνος, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιχειρήσῃ κριτικοῖς ιστορικῶς ἀρεῦνας, ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν ἠγνόει βεβαίως τὰς ἀρχαίας τῶν Ἠλείων ἱερατικὰς παραδόσεις περὶ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀναφερομένων Ἀγωνοθετῶν. Καὶ ὅμως ὁ ταλμηρὸς ποιητὴς ἀκολουθεῖ ἰδίαν ὁδόν, ἐκλέγει τὸ εἰς τὴν λυρικὴν ἐξουσίαν καταλληλότερον μεγαλοπρεπὲς ὄφρασμα, καὶ

ὕμνει τὸν Ἀμφιτρωνιάδην (Ἡρακλῆα) ὡς κτίτορα τῶν Ὀλυμπίων τὰ ὁποῖα ἐβήκε νικῆσας τὸν Αὐγέα, ὥρισε νὰ ἀγωνοῦνται διὰ πέμπτου ἔτους, καὶ τῶν ὁποίων ἐλότμησε τὸ ἱερὸν πεδῖον μὲ ἐλαίας ἀπὸ τῶν πικρῶν τοῦ Ἰστρου πηγῶν ἐκ τῆς γῶρας τῶν Ὑπερβορέων κομισθείσης. Συνωδᾷ αὐτῷ καὶ ὁ Αὐγίας ἀρχόμενος τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου τὸν ὁποῖον ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐξεφώνησεν, ἐπαινῇ τὸν Ἡρακλῆα ὡς εὐεργέτην τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνος. Ὁ μὴ θέλων ἄρα νὰ παραμελήσῃ ὅλως τοὺς πολυεταῖς ἐκείνους ἀρχαίους μύθους, εἰμπορεῖ νὰ θεωρήσῃ ταύτην τὴν κατὰ τοὺς ἡρωϊκούς χρόνους ἀνεωρισμένην τακτικῆς χρονικῆς περιόδου τέλει τῶν Ὀλυμπίων, ὡς τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ ἀγῶνος ἦτοι τὴν προγενεστέραν τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐποχὴν. Ἡ δὲ δευτέρα, ἱστορικὴ ἢ ἡμετέρα, ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰφίτου, ἀφ' ἧς ὁ πανηγυρικός ἀγὼν δὲν διακόπη πλέον. Ἀπὸ τῆς ἀνανεώσεως ταύτης, (ἢ ἐὰν θέλετε ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως), ὁ ἀγὼν ἐτελείτο ἀδιαλείπτως καθ' ὥρισμένην πενταετηρικὴν περίοδον. Ἰφίτου δὲ τὸν ἀγῶνα ἀνανεωσαμένου, ὑπῆρχεν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πausanias, ἔτι τοῖς ἀνθρώποις λήθη των ἀρχαίων διατάξεων καὶ τῶν διαφορῶν ἀσκημάτων· κατ' ὀλίγον δὲ εἰς ὑπόμνησιν ἤρχοντο αὐτῶν καὶ ὅποτε ἀνεμνησθόντο τι τῶν προτέρων, προσέθετον αὐτὸ τῷ ἀγῶνι. Ἀλλ' ἀν καὶ ἡ ἀδιαλείπτως τοῦ ἀγῶνος τέλεις ἀνατρέχει μέχρι τοῦ Ἰφίτου, ἡ κυρίως ὅμως ἱστορικὴ ἐποχὴ τῶν ἀγῶνων ἀρχεῖται βραδύτερον, ἀφ' ἧς ἐποχῆς δηλαδὴ ἤρξατο νὰ χρησιμεύῃ ἡ πενταετηρίς ὡς χρονολογικὸν μέτρον, καὶ νὰ ἀναγράφωνται οἱ νικηφόροι, ὅπερ ἐστὶ ἀπὸ τῆς 28 Ὀλυμπιάδος, ἦτοι 108 ἔτη μετὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Ἰφίτου, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Ἠλείος Κόροιβος. 23 ἔτη πρὸ τῆς κτίσεως Ῥώμης, τρίτῳ ἔτει τοῦ ἱστοῦ ἀρχόντος τῶν Ἀθηναίων Λίσχυλου, 532—520 ἢ 531—519 ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευομένης πρώτης τελείσεως τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀργείου Ἡρακλέους, πρῶτῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἰωάθαμ, 777 πρὸ Χριστοῦ. Τεσσάρων δὲ ἐτι Ὀλυμπιάδων τελεσθεισῶν μετ' ἐκείνην, καθ' ἣν Κόροιβος ἐνίκησεν, τεύλογον ἐθεωρήθη ἐπὶ τῆς ἑκτῆς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ ἐν Δελφοῖς Θεὸς περὶ τῆς στέψεως τῶν νικητῶν, καὶ κελεύσαντος αὐτοῦ, ἐστεφανώθη πρῶτος ἐν τῇ ἐβδόμῃ Ὀλυμπιάδι ὁ Μεσσήνιος Δαϊκλῆς, καὶ ὁ ἀγὼν ἐγένετο ἤδη ἀδιαλείπτως στεφανίτης.

Τὸ δὲ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἰφίτου λόγου ἄξιον παραχθὲν ἦν ὅτι κατέστησε τὴν ἐκεχειρίαν, ἧτις καὶ ἐπροσωποποιήθη καὶ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, στεφανοῦσα τὸν Ἰφίτον. Τὸ κείμενον τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μνημείου ἦν γεγραμμένον εἰς κύκλου σχῆμα ἐπὶ τῷ δίσκῳ τοῦ Ἰφίτου, ὃν Πausanias ἐτι εὐθεάσατο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἡρας. Ἡ ἀρχαιότης ἀναφέρει ὡς συμπράκτορας τοῦ Ἰφίτου περὶ τὴν διάνυσιν τοῦ ἔργου τοῦ Λυκοῦργον τὸ Λακεδαιμόνιον καὶ Κλεοθένην τὸν Πεισάτην. Ὅπως ὅποτε δὲ, ἡ ἐκεχειρία ἀπέβη θεσμοθεσία οὐκ ἐκείνης, ἐφερὲν ἐν ὁσῶν ἐπὶ τῇ καταλλήλῳ μετὰ ὁποῖα διακοπὴν τῆς ἀγρίας κλαγγῆς τῶν

ὅπλων, ἐπράυνε τοῦλάχιστον ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰς τεταραγμένας τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, καὶ προεβίβαζε τοιοῦτοτρόπως τὴν γενικὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ἑλλήνων φιλάνθρωπίαν. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἀναφαίνεται ἤδη καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συστάσεώς της. Διότι, φθαιρομένης τότε μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐνόμισεν εὐλογον ὁ Ἰριτος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἐν Δελφοῖς Θεὸν λύσιν τῶν κακῶν, ἡ δὲ Πυθία ἀπήντησεν, ὡς λέγεται, ὅτι ὀφείλει κοινῇ μετὰ τῶν Ἡλείων ν' ἀνανεώσῃ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα. Καὶ ὁ Ἰριτος ἐπήκουσε τοῦ χρησμοῦ καὶ ἐπέισε συγχρόνως τοὺς Ἡλείους νὰ θύσωσι τῷ Ἡρακλεῖ τῷ ἀρχηγέτῃ τῶν δωρικῶν Ἡρακλειδῶν, τὸν ὁποῖον πρὸ τούτου ἐνόμιζον πολέμιον ἑαυτοῦ. Εἶναι πρόδηλον ὅπως οὗτος σημαντικὴ ἦν ἡ μηνιαία ἐκείνη ἐκεχειρία, διαρκούσης τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες συνήρχοντο εἰς κοινὴν πανήγυριν καὶ αἱ κατ' ἰδίαν πόλεις ἐπεμπον λαμπροὺς θεωροὺς ὡς ἀντιπροσώπους ἑαυτῶν. Ἡ θεὰ τοῦ ἐπισήμου, μεγαλοπρεποῦς ἀγῶνος συγκινοῦσα πᾶσας τὰς καρδίας ἠδύνατο εὐκόλως νὰ καταπραῦνῃ τὰς ἀρχαίας ἔχθρας καὶ νὰ παράγῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διαλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης. Οἱ σπονδοφόροι τῶν Ἡλείων ἀνήγγελλον τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερομηνίας πρῶτον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν καὶ ἔπειτα εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις, ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἱερομηνίας προσήρχοντο ἐν σκέπῃ πάσης ἀδικίας οὐ μόνον οἱ θεωροί, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀγωνιστὴς θεατῆς ἢ ἄλλως βουλόμενος νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν πανήγυριν. Περὶ πάντων ποτὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν ταῖς Ὀλυμπιακαῖς σπονδαῖς ὀπλίτας εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, κατεδικάσθησαν κατὰ τὸν Ὀλυμπιακὸν νόμον εἰς ποινὴν δύο μῶν καὶ ἑκάστον ὀπλίτην. Ὁ Ἀθηναῖος Φρύων πορευθεὶς ἐν τῇ ἱερομηνίᾳ πρὸς τὰ Ὀλύμπια, εἴτε ὡς ἀγωνιστής, εἴτε ὡς θεατῆς, συνελήφθη καὶ ἐληστεύθη ὑπὸ τινων στρατιωτῶν τοῦ Φιλίππου. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Ἀθῆνας παρεκίνησε τοὺς συμπολίτας του νὰ τὸν χειροτονήσωσι πρέσβυν, ἵνα ἀφίχθῃ πρὸς Φίλιππον δυνήθῃ νὰ ἀναλάβῃ τὰ ληστευθέντα. Καὶ τῶνόντι ὁ βασιλεὺς ὑπεδέχθη αὐτόν τε καὶ τὸν συμπρεσβευτὴν αὐτοῦ Κτησιφῶντα εὐμενέστατα, ἀπέδωκεν αὐτῷ πάντα τὰ ληστευθέντα, καὶ ἕτερα προσέθηκεν, ἀπολογούμενος ὅτι οἱ στρατιῶται αὐτοῦ δὲν ἐγνώριζον βεβαίως τὴν ἐναρξιν τῆς ἱερομηνίας. Μάλιστα δὲ οὐσιώδης ἦν ἡ ἐκεχειρία ὡς πρὸς τὴν Ἡλιν αὐτὴν, ἐφ' ὅσον ἡ χώρα αὕτη ἀνεγνωρίζετο δι' αὐτὴν ἱερὰ καὶ ἄσυλος ὑπὸ τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς αὐτοὶ οἱ Ἡεῖοι παρεβίασαν τὴν ἱερὰν οὐδατερότητα καὶ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἔπαυσαν καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις νὰ σέβωνται τὴν ἄσυλίαν αὐτῶν καὶ ἐγένετο πάλιν ἡ Ἡλὶς πλέον παρὰ ποτὲ σταδίων ἐχθρικών πράξεων.

Δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς πότε ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν ἀπέκτησε τὸ πάγκοινον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀξίωμα του καὶ κατέστη ἐθνικὴ πανήγυρις ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Χρεῖα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ὁμολογούμενον ὅτι τὸ κῆρος τῆς πανηγύρεως ἐξετάθη κατὰ μικρὸν, μετρίστου αὕτη ἀπέβη λαμπροτάτη ἅμα

καὶ πάγκοινος. Ὅτι ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου οἱ Ἀθηναῖοι πρῶμῶτατα ἤδη ἀπέκτησαν ἐνταῦθα πολλὴν διὰ τὰς νίκας τῶν δόξαν, μνημονεύουσιν οἱ στεφάνοι τῶν Ἀλκμαϊονιδῶν καὶ αἱ τρὶς Δόλωνος περὶ τῶν κατὰ τοὺς τέσσαρας ἱεροὺς ἀγῶνας νικητῶν διατάξεις. Ἐρημίσθησαν δὲ καὶ αἱ Θῆβαι ἐκπαλαί διότι ὁ Θηβαῖος Παγώνδας, κατὰ τὴν 25 Ὀλυμπιάδα, ἀνηγγορεύθη κρατῶν ἄρμα τι, ὅτε πρῶτον εἰσῆχθη ὁ δρόμος ἵππων τελείων. Πρῶτερον ἔτι ὁ Βοιωτὸς Ὁσμειμὶς ἐκ Κορωνείας ἐνίκησε σταδίῳ (Ὀλυμπ. 12). Ἐπίσης καὶ τὰ Μέγαρα μετέσχον αὐτοῦ ἐνωρίς, στεφανωθέντος (Ὀλυμπ. 15) δρόμῳ τοῦ Ὀρσίππου. Ἡ Ἰωνικὴ Σμύρνη ἀνέδειξε τὸν πρῶτον Ὀλυμπιονικὴν πυγμῇ, τὸν Ὀνομαστόν. Ὁ Συρακούσιος Λύγδαμης ἐνίκησε πρῶτος παγκρατίῳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν Ὀλυμπιάδα ἐνίκησεν ὁ Θεσσαλὸς Κραννώνιος Κραυξίδας ἵππῳ κέλῃτι, πρῶτον ἤδη εἰσαχθέντι (Ὀλυμπ. 33). Πρῶτη δὲ ἐπὶ τοῖς τεσσαράκοντα Ὀλυμπιάσι πύκτας εἰσεκάλεσαν παῖδας καὶ περιτὴν τῶν εἰσελθόντων ὁ Συβαρίτης Φιλήτας. Τοιοῦτοτρόπως ἐπιστήσαν ἀλληλοδιαδόχως αἱ πόλεις τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸν λαμπρὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα. Ἀρμα δὲ πολίτης πόλεως τινος ἤξιούτο τοῦ Ὀλυμπιακοῦ στεφάνου, διαγείρετο ἡ ἀμιλλα καὶ ἡ σύμπραξις τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Ὅθεν σπάνιον δὲν ἦτον οἱ νικηταὶ ἐνός τινος εἶδους ἀγῶνος νὰ κατὰγῶνται ἐπὶ πολλὰς Ὀλυμπιάδας ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως, καὶ ἡγωνίζοντο συνήθως πάλαι περὶ ἐκεῖνον μάλιστα τὸν ἀγῶνα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοὺς πλείστους ἀνεκομίζοντο στεφάνους. Ἡ λαμπρότης τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἀναλλοίωτος, οὐδ' ἐδυνήθη τι νὰ τὴν ἀμαυρώσῃ. Ἐπισημοτάτους δὲ νικητὰς ἀνέδειξαν αἱ Ὀλυμπιάδες αἱ ἀπὸ τὰς 60—90. Διότι εἰς ταύτην τὴν χρονικὴν περίοδον ἀνήκουσιν οἱ ἐπισημότατοι Κροτωνιάται Ὀλυμπιονίκαί (Μίλων, Ἰσχόμαχος, Τισικράτης, Ἀστυλος, Φαῦλλος καὶ ἄλλαι) οἱ γενναῖοι Ῥόδιοι Διαγορίδαι, πολλοὶ Ῥωμαεῖοι Αἰγινῆται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ὕμνηθέντες, οἱ ἐπιζευρύριοι Λοκροί, Ἀγησίδαμος καὶ Εὐθυμνος, ὁ Θάσιος Θεαγένης, οἱ ἐπίσημοι Κορίνθιοι Θεσσαλὸς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ξενοφῶν, Κρίσων ὁ Ἰμεραῖος, ὁ νικητὴς ἐπὶ τρεῖς Ὀλυμπιάδας, Ἐργατέλης ὁ Κρής, δολιχοῦ περιδονίχης. Καὶ οἱ τῶν Ἀθηνῶν δὲ Ἀλκμαϊονίδαι ἐνίκησαν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον πολυλάκις ἄρματι, καθὼς καὶ ὁ Ἰέρων καὶ ὁ Θήρων καὶ πολλοὶ Κυρηναῖοι πολλοὺς δὲ νικητὰς ἀνέδειξαν οἱ Ἀρχάδες, οἷον τὸν Ἀνδροσθένη, καὶ οἱ Ἀκραγαντῖνοι ἐκτὸς τοῦ Θήρωνος, τὸν Ἐξαίνετον, τὸν ὁποῖον κατήγαγον οἱ συμπολίται εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν ἐφ' ἄρματος. Καὶ συνεπόμευσαν αὐτῷ, κατὰ τὴν λαμπρὴν ἐκείνην εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον, χωρὶς τῶν ἄλλων, συνωρίδες τριακόσιαι λευκῶν ἵππων, πᾶσαι παρ' αὐτῶν τῶν Ἀκραγαντίνων. Εἰς τὰς τελευταίας πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδας, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξετάθη πανταχοῦ, ἀναφαίνεται ἤδη καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτας πόλεις καὶ ἀποικίας ζῆλος τις ὡς πρὸς τὴν ἀγωνιστικὴν διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, σπανίως οἱ νικηταὶ ἀνῆκον εἰς τὴν κυρίως Ἑλ-

αὐτὰ, οἱ δὲ πλείστοι κατήγοντο ἐξ Ἀσίας καὶ Ἀφρικής, μάλιστα δὲ ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἰδίως ἐξ Ἀλεξανδρείας· προσδετούτοισι ἐκ Μακεδονίας, Ἰλλυρίας, Ἡπείρου, Θράκης, Καρίας, Λυδίας, Μυσίας, Καππαδοκίας, Παμφυλίας, Βιθυνίας, Λυδίας, Πισιδίας, καὶ ἐξ ἄλλων τοιούτων πολλάκις σμικροτάτων καὶ ἀσημάτων ἡπειρωτικῶν καὶ νησιωτικῶν πολιτειῶν. Βλέπομεν δὲ νικητὰς καὶ ἀπὸ Φαινίκης καταγομένους, ἐν τοῖς Σιδονίοις Ἀσκληπιάδην καὶ Καλλικλῆν, καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἀσσυρίαν Ἑλληνικῆς κτίσεως, ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς παρὰ τὸν Τίγγριν Σελευκείας, ἡ Κυρήνη καὶ ἡ Βέρκη ἀνέδειξαν ἑκπαλαὶ πολλοὺς νικητὰς, ἐνίοτε δὲ καὶ βραδύτερον (ὁλ. 242) ὁ Κυρηναῖος Μάγνης παίδιον. Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πόλεις ὁ πρὸς τὴν ἀγωνιστικὴν ζῆλος ἤδη ἐσθέρθη σχεδόν, ἡ προτέρα δραστηριότης ἐξηντλήθη, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὴν λαμπρότητα τῆς ζωῆς αὐτῶν περίοδον καὶ ἡμιδύνη ἡ ἐνεργητικότης αὐτῶν ὥσαντι γέροντος ἀθλητοῦ τοῦ ὁποῖου νομοῦσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μαρμαθέντες στέφανοι. Τούτωντιόν δὲ εἰς τὰ ἔθνη ἐκείνα ἢ εἰς τοὺς τύπους τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ βίου, προσήλωσις ἀναφέρεται ὡς ἀπὸ ἀναρρόπιζομένη, ἥτις ὅμως στερουμένη ἰσχυρῆς τροφῆς δὲν ἔχει διάρκειαν καὶ ἑκτασιν. Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία δὲν ἀπέβη εὐμενὴς εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, ἐν μέρει διότι αἱ τοιαῦται πανηγύρεις διετέλουν ἀπάδουσαι πρὸς τὸ ζωηρὸν πολιτικὸν καὶ πνευματικὸν πνεῦμα τῶν Ρωμαίων, ἐν μέρει διότι καὶ πολιτικῶς θεωρουμένου τοῦ πράγματος τοιαῦται μεγάλαι συναθροίσεις εἰς πολιτείας ὑποτελεῖς ἐθεωροῦντο ἐπιβλαβεῖς. Κατὰ τὴν 175 Ὀλυμπιάδα ὁ Σύλλας μετεκάλυπεν εἰς Ῥώμην πάντας τοὺς ἀθλητὰς, ἐκτὸς τῶν σταδιοδρόμων παίδων ἵνα καταστήσῃ τοιοῦτοτρόπως λαμπρότερον τὸν θρίαμβόν του. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων οἱ νικηταὶ τῶν ἱερῶν ἀγῶνων ἀπαλάμβανον εἰς αὐτοὺς ἄλλα ἢσαν σημαντικὰ ἰδίως δὲ διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς ἄλλους ἀγῶνας νικητῶν καὶ ἐπεκαλοῦντο Ἱεροίκα. Ὁ Αὐγούστου δὲν ἐπέβη τὴν δόξαν τοῦ Ὀλυμπιονίκου διότι πολλάκις ἀναδείχθεις νικηφόρος εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης περιελαχίστου ἐποιεῖτο ἐκείνην, ἀφῆκεν ὅμως εἰς τοὺς ἀθλητὰς τὰ πάτρια αὐτῶν προνόμια, προσθεῖς εἰς ταῦτα καὶ ἕτερα. Ἀπεναντίας ὁ Τιβερίου δὲν ἀπηξίωσε τὸν στέφανον τοῦ Ὀλυμπιονίκου, ἀπέδωκε κατὰ τὴν 199 Ὀλυμπιάδα εἰς τὰ Ὀλύμπια τὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου πιθανώτατον κωλυθείσας ἵπποδρομίας, καὶ τὸ τεθριππὸν του ἐνίκησεν αὐτόθι κατὰ τὴν αὐτὴν Ὀλυμπιάδα. Ὁ ἄφρων Καλιγούλας ἠθέλησε νὰ μεταφέρῃ εἰς Ῥώμην τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ Φειδίου, τὸν Ὀλύμπιον Δία, τὸν θεὸν προστατὴν τοῦ ἀγῶνος.

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Νέρων τάσας σφοδρῶς ἐπόθησε νὰ κοσμήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν του κεφαλὴν μετὰ τὸν Ὀλυμπιακὸν κότινον ὥστε μετέβη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἐνίκησεν εἰς τὴν ἵπποδρομίαν καὶ εἰς τὸν μουσικὸν ἀγῶνα, τὸν παρ' αὐτοῦ παρὰ τὰ εἰθισμένα εἰσαχθέντα. Καὶ πῶς οἱ Ἑλλανοδίκαὶ ἠδύναντο νὰ ἀποκοιμηθῶσι τὸν στέφανον εἰς τὴν κοσμοκράτορα

κείνην μεγαλειότητα; Ἐντεῦθεν δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Νέρων ἐφάνη εὖνους πρὸς τοὺς ἀθλητὰς καὶ διεφύλαξε τὰ προνόμια καὶ τὰς ἀτελείας τῶν. Καὶ ὁ Τραϊανὸς οὐ μόνον εὐμενὴς ἀνεδείχθη πρὸς τοὺς ἀγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ ἡύξησε τὰ προηγούμενα αὐτῶν προνόμια· ὅτι δὲ ὁ Ἀδριανὸς εὐνοϊκῶς εἶχε πρὸς τοὺς Ἡλείους καὶ ὅτι περιεποιήθη αὐτοῖς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, τοῦλάχιστον τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπλον ἀπὸ ἐπιγραφῶν καὶ ἀπὸ πολλῶν νομισμάτων τῶν Ἡλείων, ἐν γένει δὲ προήγαγε καὶ ἐπροστάτευσεν τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν ἀγωνιστικὴν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ ἀπὸ τινος χαλκοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτίμου Σεβήρου νομίσματος φέροντος τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ἐσώζετο ἐπὶ ἡ ἐπιτραπέζια ὑπὸ τῆς Ῥώμης τῆς Ἡλείας ἀτελεία, οἱ δὲ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διεφύλαττον καὶ ἡδὲν, ἀν' ὅχι τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα, τοῦλάχιστον ἱκανὴν φήμην καὶ ἀξίαν. Ἐν τῇ 287 Ὀλυμπιάδι, ἔτος ἀπὸ Χρ. 369, ὁ ἐπὶ τινι χρόνῳ διακοπεῖς Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν ἀποκατέστη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Οὐάλεντος. Ἐπαύθη δὲ διαπαντὸς ἐν ἔτει 16 τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου, ἔτει 394 μ. Χρ. 293 Ὀλυμπιάδι ἀρ' ἧς ἐνίκησεν ὁ Κόροιβος. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς 249 Ὀλυμπιάδος, μετὰ τῆς ὁποίας ἐθάνει ἡ τοῦ Ἀφρικανοῦ παρ' Εὐσεβίου ἀναγραφὴ τῶν Ὀλυμπιονικῶν, δὲν γνωρίζομεν τοὺς νικῆσαντας εἴτε εἰς τὸ στάδιον, εἴτε εἰς τοὺς ἄλλους ἀγῶνας, ἐξαιρέσει τοῦ Ἀλεξανδρέως Διονυσίου, τοῦ νικῆσαντος ἐν τῇ Ὀλυμπιάδι 262, ὡς μαρτυροῦμεν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπολήγουσαν χρονικῆς ἱστορίας τοῦ Ἀθηναίου Δεξιππου. Μεταξὺ τῶν Ὀλυμπιάδων τούτων, αἱ εἰς, θεωρούμεναι ὡς ἀνὰ Ὀλυμπιάδας δὲν περιλαμβάνονται (τὰ τῶν Ἡλείων γράμματα) εἰς τὸν καταλόγον τῶν Ἡλείων. Ἡ ὁχδὸς ἦν ἔθεσαν αἱ Πισαῖοι μετὰ τοῦ Ἀργεῖου Τυράννου Φειδωνος· ἡ τριακοστὴ τετάρτη τὴν ὁποίαν ἐποίησαν οἱ Πισαῖοι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Πανταλέων ὁ Ὀμφαλίωμος, καὶ ἡ 104 ἦν ἔθεσαν οἱ Ἀρχάδες. Ἡ 28 Ὀλυμπιάς ἐποιήθη ὑπὸ τῶν Πισαίων καθ' ἐκουσίαν παραχώρησιν τῶν Ἡλείων μὴ εὐκχιροῦντων εἰς τοῦτο ὡς ἀρχολογμένων εἰς τὸν πρὸς τοὺς Δυμαίους πόλεμον. Τὰ δὲ τῶν Ὀλυμπιάδων μίτινες διεξήχθησαν προϊσταμένων τῶν Ἡλείων, μόνῃ ἡ 211 παρελήφθη ὅλως ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτῶν, διότι κατ' αὐτογνώμονα ἀπόφασιν τοῦ Ρωμαίου δεσπότη Νέρωνος ἐτελέσθη παρὰ τὸν νενομισμένον ἀνέκαθεν χρόνον, ὅπερ ἐστὶν ἐν ἔτει 3 τῆς Ὀλυμπιάδος.

B.

Τοπογραφικά.

Οἱ ἐν Ὀλυμπία ἀγῶνες ἦσαν ἡ λαμπροτάτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων ἐορτή. Ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ ἐξάρσει τῆς ποιήσεώς του παραβάλλει τὸν ἀγῶνα μετὰ τοῦ ἀρίστου τῶν στοιχείων, τοῦ ὕδατος, μετὰ τοῦ τιματάτου τῶν μετάλλων, τοῦ χρυσοῦ, μετὰ τοῦ φα-

εινότητος τῶν ἀστέρων, τοῦ ἡλίου. Καθὼς ὁ Ζεὺς ἦν ὁ μέγιστος τῶν θεῶν, ὁ δὲ Πέλωψ ὁ ἐπιστημότα-
τος ἐθνικὸς τῶν Ἑλλείων ἥρως, οὕτως οἱ ἀφιερωμένοι
εἰς ἀμφοτέρους αὐτοὺς Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦσαν οἱ
μέγιστοι καὶ οἱ λαμπρότατοι τῆς Ἑλλάδος· αὐδὲ εὐ-
ναιεῖς ἐθνικὴ τις παῖς ἡγεῖς τοῦ ἀρχαίου κόσμου νὰ
παραβλήθῃ πρὸς τὰ μεγάλα τῶν Ἑλλήνων Ὀλύμπι-
α λόγῳ πολιτικῆς βαρύτητος καὶ ἀξίας.

Ὀλυμπία ἐκαλεῖτο τὸ πλησίον τῆς Πίστης (τοῦ ση-
μερινοῦ χωρίου Μεράχου) μικρὸν καὶ χάριεν πεδῖον,
τὸ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐκτεινόμενον, καὶ ὀρι-
ζόμενον πρὸς τὸ βόρειον μὲν καὶ τὸ βορειοανατολικόν
μέρος ὑπὸ λόφων (ἰδίως τοῦ μεγαλοκρεποῦς Κρονίου
λόφου καὶ τοῦ Ὀλύμπου), πρὸς μεσημβρίαν δὲ τὸ
μεσημβρινοδυτικόν καὶ τὸ μεσημβρινοανατολικόν μέρος
ὑπὸ ποταμῶν καὶ ὀρέων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ λαμ-
πρῶς ἤδη ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς τὸ δυτικονότιον ῥιόν-
τος Ἀλφειοῦ. Τὸ πεδῖον τοῦτο περιελάμβανε τὸν ναόν
τοῦ Ὀλυμπίου Διός, (τοῦ ὁποῦ τὴν ἑκτασιν καὶ με-
γαλοπρέπειαν μαρτυροῦσι τὰ εἰσέτι σωζόμενα ἐρεῖ-
πια) καὶ τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ μαντεῖα διὰ δὲ τὴν πα-
νήγυριν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ἀπέβη τὸ μάλιστα
περιέλεπτον ἐν τῇ ἀρχαϊότητι. Ἐνταῦθα ἦν τὸ ἱερὸν
τοῦ Διὸς ἄλσος τὸ ἐκ παλαιῶν Ἀλτις καλούμενον καὶ
περιλαμβάνον τσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἱερὰ, βωμοὺς, ἀ-
γάλματα, ἀνδριάντας, οἰκοδομήματα, μνημεῖα ὅσον
οὐδέτερος ἄλλος τῆς ἀκμαίας Πελοποννήσου χώρος,
πρὸ πάντων δὲ ἐπροσέηλθε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν
προσερχομένων τὸ μεγαλοπρεπέστατον ἀριστοῦργημα
τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ ὁποῖον ἐξέπληξε καὶ αὐτὸν
τὸν ψυχροτάτον ἐκείνον Ῥωμαῖον πολεμιστήν. Με-
ταξὺ τῆς Ἀλτεως, τοῦ Κρονίου λόφου καὶ τοῦ ἐκ-
βάλλοντος εἰς τὸν Ἀλφειὸν Κλαδέου ποταμοῦ ἔκειτο
εἰς τὸ ἀνατολικόν μέρος τοῦ πεδίου ὁ καλὸς ἵππο-
δρομος μετὰ τῆς τεχνικωτάτης αὐτοῦ ἀρέσεως, ἀρι-
στοῦργημα τοῦ Κλειώτα, καὶ ὁμορον τούτου ἐν αὐτῇ
τῇ Ἀλτει ἡ τοῦλάχιστον παρ' αὐτὴν, τὸ σταδῖον. Ἐν
αὐτῇ τῇ Ἀλτει, οὐ μακρὰν τοῦ σταδίου ἦν καὶ τὸ
ὁμοιον τοῦ τῶν Ἑλλείων Γυμνασίου μετὰ δρόμων καὶ
παλαιστρῶν χάριν προγυμνασίας τῶν ἀθλητῶν ἐν
αὐτῷ δὲ ἀνεγράφοντο καὶ τὰ τῶν Ὀλυμπιονικῶν ὀνό-
ματα. Προστούτοις ἡ Ἀλτις περιελάμβανε εἰς τὸ
βορειοανατολικόν αὐτῆς μέρος τὸ Πρυτανεῖον τῶν
Ἑλλείων, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ, ἀντικρὺ τοῦ οἰκήματος
τοῦ τῆς ἐστίας, ἦν τὸ Ἑστιατόριον, ἐν ᾧ ἐστίωντο
δαπάναις δημοσίαις τῶν Ἑλλείων, οἱ νικῆσαντες τὰ
Ὀλύμπια μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγῶνων. Πρὸς μεσημ-
βρίαν ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀλτει τὸ παρὰ τοῦ Ξενοφῶν-
τος ἀναφερόμενον Βουλευτήριον ἐνῷ ἐβουλευόντο μὲν
περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ ἀγῶνος, ἡ δὲ Ὀλυμπιακὴ
βουλή ἐκρινε τὰς ἐπὶ αὐτοῦ ἀναφύεσθαι διενέξεις.
Ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ὑπῆρχον πολλὰ τοῦ Διὸς ἀγάλ-
ματα, μετὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ἀξιομνημόνευτον
εἶναι τὸ τοῦ Ὀρχίου Διός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐν ἑα-
τέρᾳ χειρὶ κερκυνὸν, καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ οἱ ἀθληταὶ
ὠμνουν εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν καὶ ἀδελφοὺς ἐτι δὲ
καὶ γυμναστάς, ὅτι μηδὲν θέλουν πράξει ἀθέμιτον δι-
αρκούντος τοῦ ἀγῶνος. Προσδετούτοις ὠμνουν οἱ μὲν

ἀθληταὶ ὅτι διέπραξαν ἀκριβῶς πάντα τὰ εἰς ἀσκήσιν
νενομιμμένα, οἱ δὲ κριταὶ τῶν ἀγῶνων ὅτι θέλουν δι-
κασαὶ ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων. Πρὸς ἀριστερὰν
τοῦ Πρυτανείου, κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀλτεως ἐξόδον,
ὑπῆρχεν οἶκημα περιφερὲς ὀνομαζόμενον Φιλιππεῖον,
ἔχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς στρογγύλης αὐτοῦ σκεπῆς
χαλκὴν μήκωνα, χάριν κοσμήματος ἅμα καὶ συνδέτ-
μου τῶν δοκῶν· τὸ οἶκημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦν κα-
τεσκευασμένον ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ περιστοιχιζμέ-
νον ὑπὸ κιόνων, κατεσκευασθῇ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου με-
τὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην. Ἐκείντο δὲ ἐν αὐτῷ ὁ
Φίλιππος, ὁ Ἀλέξανδρος, Ἀμύντας ὁ τοῦ Φιλίππου
πατήρ, ἡ Ὀλυμπιάς καὶ ἡ Εὐρυδίκη, ἔργα πάντα τοῦ
Ἀθηναίου Λεωχάρους ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ. Ἐν-
τὸς τῆς Ἀλτεως, πλησίον τοῦ Φιλιππείου, ἦν κατε-
σκευασμένον τὸ μητρώον, ναὸς δηλαδὴ τῆς τῶν θεῶν
μητρὸς μέγας καὶ δώριος τὴν ἐργασίαν· ἐπὶ Παισα-
νίου ὠνομάζετο μὲν εἰσέτι μητρώον, δὲν ἔκειτο δὲ ἐν
αὐτῷ πλεόν τὸ τῆς θεοῦ ἄγαλμα, ἀλλ' ἀνδριάντες
Ῥωμαίων βασιλέων. Πρὸς ἀρκτον τοῦ Ἡραίου, ἐπὶ
κρηπίδος λίθου πωρίνου, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ὑψοῦτο
ὁ Κρόνιος λόφος, ὑπῆρχον οἱ θησαυροὶ τῶν Σικυωνίων,
τῶν Καρχηδονίων, τῶν Ἐπιδαυνίων, τῶν Βυζαν-
τίων, τῶν Συβαριτῶν, τῶν Κυρηναίων, τῶν Σελι-
νουσίων, τῶν Μεταποντίνων, τῶν Ἀθηναίων, τῶν
Μεγαρέων, τῶν Γελῶν, περιλαμβάνοντες πολλὰ ἀ-
γάλματα καὶ ἄλλα θείας ἀξίας ἀναθήματα. Ἐπὶ τῆς
αὐτῆς κρηπίδος, παρὰ τὸν Κρόνιον λόφον, πρὸς τὸν
ὁποῖον ἔφερον ἀπὸ αὐτῆς ἀναβαθμοί, ἀνέκειντο Διὸς
ἀγάλματα χαλκᾶ, καλούμενα μὲν Ζῆνες, ποιηθέντα
δὲ ἀπὸ χρηματικῶν ζημιῶν ἐπιβληθείσων εἰς τοὺς
ἀθλητὰς ὅσοι παρέβησαν τοὺς νόμους τοῦ ἀγῶνος.
Πρὸς νότον τῶν θησαυρῶν ἐγείρετο τὸ ὑπὸ τῶν κα-
τὰ τὴν Τριφυλίαν Σκυλλουντίων κατασκευασθὲν Ἡραῖ-
ον, περιέχων ποῖλά μὲν καὶ ἄλλα λόγου ἀξία ἀνα-
θήματα, μάλιστα δὲ τὸν χρυσοῦν σφυρήλατον Δία τοῦ
Κυφέλου, τὴν περίφημον τούτου λαρνακα, καὶ τὴν ἐξ
ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ ὑπὸ Κωλῶτα ποιηθεῖσαν
τράπεζαν ἐφ' ἧς παρετίθεντο οἱ τῶν νικητῶν στέφα-
νοι. Ἐπὶ τῆς πομπικῆς ὁδοῦ ἐγείρετο ὁ Θεγκολεῶν,
ἐν ᾧ κατόικουν διαρκούσης τῆς πανηγύρεως, οἱ Θεπ-
κόλοι (ἱερεῖς). Τὸ Πελόπιον τέμενος εὐρίσκετο πρὸς
βορρᾶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, δεξιᾷ τῆς εἰς αὐτὸν εἰσόδ-
ου. Ἐντὸς τῆς Ἀλτεως, κατὰ τὴν πομπικὴν ἐξόδον
ὑπῆρχε τὸ καλούμενον ἵπποδᾶμιον, λωρίον ἔχον πλέ-
θρου ἑκτασιν καὶ περιεχόμενον θριγκῷ, (περιτετει-
χιζμένον) ἐν ᾧ ἀπαξ καθ' ἑκάστον ἔτος εἰσερχόμεναι
αἱ γυναῖκες ἔθουν τῇ ἵπποδαιμείᾳ, καὶ ἄλλα εἰς τιμὴν
αὐτῆς ἐποίουν. Παρὰ δὲ τὸ ἵπποδᾶμιον, λίθου ἦν βᾶ-
θρον καὶ ἀγάλματα ἐπ' αὐτῇ πολλὰ παριστῶντα μυ-
θολογικὰ γεγονότα. Ἀπας ὁ χώρος ἐκείνος ἐβρίσκει
ἀγάλματα καὶ πολυτίμων ἀναθημάτων, καὶ τὰ πάν-
τα ἐπλήρουν θαυμασμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν προσερ-
χομένων, διότι αὐτὸς ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς, ὁ τοῦ ἀγῶνος
μεγαλοκρεπῆς προστάτης, τὸν ὁποῖον ὁ Φαιδίας τοι-
ουτοτρόπως παφίστηεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θνη-
τῶν ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον περὶ αὐτοῦ,

Ἡ Θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα, δείξων
Φειδία, ἡ σύγ' ἔβησ' τὸν θεὸν ὀψόμενος,

αὐτὸς, λέγομεν, ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς ἐφαίνετο (κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις) περὶ πλείστου ποιησάμενος τὴν λαμπρότητα τῆς πανηγύρεως αὐτοῦ. Ὡστε ἡ Ὀλυμπία ἦν οὐ μόνον λαμπρότατον θέατρον, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπὲς σοὰ τῶν ἀρίστων τῆς τέχνης ἔργων παντὸς εἶδους, μάλιστα δὲ ἐξαιρέτων ἀγαλμάτων τῶν Ὀλυμπιονικῶν καὶ ἄλλων μεγάλων ἐπιστῆμων καὶ ἡδύων ἀνδρῶν, βασιλέων, ἀρχόντων καὶ τῶν φίλων αὐτῶν, ὧν πεποιημένων ὑπὸ ἐξόχων τεχνιτῶν.

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ.

Ἡ Πετρούπολις, καὶ τοι ἐκ τῶν νεωτέρων μητροπόλεων τῆς Εὐρώπης, περιέχει μέγαν ἀριθμὸν δημοσίων μνημείων ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Βασιλεύουσταν. Εἰς πολλὰς συνοικίας δὲν βλέπεις εἰμὴ καλὰ αὐτοκρατορικά, καταστήματα τεχνῶν, ἐμπορίου, βιομηχανίας, πολεμικῆς, καὶ ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς. Ὅλων τῶν τόπων οἱ ἀρχιτεκτονικοὶ ρυθμοὶ συνέτρεξαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν κτιρίων τούτων, ὁ Ἰταλικὸς, ὁ Γαλλικὸς, ὁ Γερμανικὸς καὶ ἄλλοι· σπανίως ὁμοῦς ἀπαντᾷται ὁ ἐγγχώριος. Ἀλλὰ, τῇ ὁμολογίᾳ καὶ αὐτῶν τῶν πλέον ἀδυσωπῆτων ἐπικριτῶν, εἶναι ἀδύνατον ἢ μὴ κυριευθῆ ὑπὸ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ὅστις ἐπισκέπτεται κατὰ πρῶτον τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας· ἐὰν μάλιστα ἐνθυμηθῇ ὅτι αὗται ἦτον πρὸ ἑκατὸν χρόνων, καὶ ὅποσαι προσπάθειαι καὶ δαπάναι κατεβλήθησαν εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν, τὰ αἰσθήματα ταῦτα θέλουσι βεβαίως καταστῆ διπλασίως ζωηρότερα. Διὰ τὴν ἐπισκῆψιν δὲ εὐκολώτερον ὁ ἀναγνώστης τὴν ἀπίστευστον ταύτην μεταβολήν, ἃς ἐπεξέβη τὸν ἐπόμενον παρῆγαρον τῶν περὶ Ῥωσίας ὑπομνημάτων τοῦ Κ. Βυβέρου, ἐκδοθέντων τὸ 1725.

Ὁλη σχεδὸν ἡ πόλις κεῖται ἐντὸς ἑλούς, καὶ περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ ἀγρίων ἐρήμων καὶ δασῶν, πλην τῆς μεγάλης πλατείας ἧς τινος τὸ ἕδαφος εἶναι ξηρὸν, καὶ καθαρὸν τῶν θάμνων καὶ δένδρων τὰ ἅπαντα κατακλύπτουσι τὴν λοιπὴν χώραν. Μόλις ὑπάρχει μίαν ἢ δύο ἀγριαί, καὶ οἱ χωρικοὶ, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πόλιν, πλανῶνται ἐντὸς τῶν δασῶν.

Μεταξὺ τῶν περικαλλεστέρων οἰκοδομημάτων τῆς Πετρούπολεως, καταλαγιστέον καὶ τὸ χειμερινὸν παλάτιον, ὁρμασθὲν εὐταῶς πρὸς διαστολὴν τοῦ πάλαι ποτὲ ὑπάρχοντος θριγκοῦ παλατίου, τοῦ καταδαφισθέντος διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου, διὰ νὰ ἀναγερθῇ ἐπὶ τῶν ἐρείπειων αὐτοῦ τὸ Μιχαήλειον.

Τὸ χειμερινὸν τοῦτο παλάτιον ἐθεμελιώθη πρὸ ἑνδεκά εἰσὶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τοῦ προὔρχοντος, τὸ ὅποιον ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς τὸ 1837 ἔτος. Τὸ πρῶτον, οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Ἐλισάβετ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Ραττῆλλου, εἶχε τοσαύτην εὐρυχωρίαν, ὥστε κατῴκουν ἐντὸς αὐτοῦ ἑξ καὶ ἐπὶ χιλιάδες ψυχῶν. Ὁ ἐπιστάτης, καὶ τοι δώδεκα ἔτη διατελέσας ὡς τοιοῦτος,

ἔβεβαίον ὅτι δὲν ἐγνώρισεν ὅλους αὐτοῦ τοὺς θαλάμους· ἦτον ἄλλος λαβύρινθος! Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν κατοικῶν αὐτοῦ, περιεῖχε καὶ προσωρινὰς τινὰς ἀποικίας. Οἱ φύλακες, οἱ διαμένοντες ἐπὶ τῆς στέγης, οἵτινες, μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτῶν καθηκόντων εἶχον καὶ τοῦτο, τὸ νὰ ῥίπτωσιν ἐν καιρῷ χειμῶνος σφαίρας πεπυρακτωμένας ἐντὸς τῶν δεξαμενῶν διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν κρυστάλλωσιν τοῦ ὕδατος, εἶχον οἰκοδομηθεῖς ὑπὸ τῶν καπνοδόχων καλύβας, ὅπου ἐτοποθέτησαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ ὅπου ἔτρεφον ζῶα κατοικίδια, καὶ αἶγας βοσκομένας τὸν φερόμενον ἐπὶ τῆς στέγης χόρτον. Πολλοὶ λέγουσιν ὅτι ἔτρεφον καὶ δαμάλεις.

Ὅγδοήκοντα χιλιάδες ἐργατῶν εἶχον ἀσχοληθῆ εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο, τὸ ὅποιον οἱ αὐτοκράτορες καθωράζον ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ 80 ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα. Ποτὲ ἴσως δὲν ἐσωρεύθησαν πράγματα τόσῳ πολύτιμα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κτιρίου· καὶ ὁμοῦς τὸ πῦρ ἀπετέφρωσεν ὅλα, καὶ εἰκόνας, καὶ ἀγάλματα, καὶ κάτοπτρα, καὶ τάπητας, καὶ μεταξωτὰ, κτλ. ἐν μιᾷ νυκτί! Ἡ συμφορὰ αὕτη ἐβύθισεν εἰς λύπην ἀπαραμύθητον ὀλόκληρον τὴν πόλιν. Μέγας ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐπρόσφερον αὐθουρήτως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα μέρος τῆς χρηματικῆς αὐτῶν καταστάσεως· μόνος ὁ κόμης Βαρίνκης ἔδωκεν ὑπὲρ τὸ ἐν ἑκατομμύριον δραχμῶν. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος διέτρεχεν ἐπὶ ἑλαφροῦ δίφρου τὴν πόλιν, ἀνθρωπὸς τις φέρων πώγωνα μακρὸν καὶ ἱμάτιον μουζικου ἔδραμε πρὸς αὐτόν, ἀπέθεσεν ἐντὸς τοῦ ὀχήματος 25,000 ρουβλίων τραπεζιτικὰ γραμμάτια, καὶ χωρὶς οὔτε νὰ εἴπῃ πῶς ὠνομάζετο, ἐφυγεν.

Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδέχθη τὰς γενναίας ταύτας προσφοράς, διέταξεν ὁμοῦς νὰ ἀνοικοδομηθῇ τὸ παλάτιον, καὶ προσκαλέτας ὅλους τοὺς ἀρχιτέκτονας ἐδηλοποιήσῃ πρὸς αὐτοὺς, ὅτι μετὰ ἐν ἔτος ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἤθελε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰ νέα ἀνάκτορα. Οἱ ἀρχιτέκτονες ἀντέταξαν τινὰς δυσκολίας, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέμεινε, καὶ αὐτοὶ ἤναγκάσθησαν νὰ ὑπακούσωσιν. Ἐν ἔτος ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεδέχθη τοὺς αὐλικοὺς αὐτοῦ εἰς τὴν νέαν αἴθουσαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ἀπόλυτος αὕτη τοῦ μονάρχου διαταγὴ, πόσοι ἐργάται ἐθυσιάσθησαν! Διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον, λέγει περιηγητὴς τις Γάλλος, κατὰ τὸν ὁρισμένον χρόνον, κατεβλήθησαν ἀπίστευτοι ἀγῶνες ἐν καιρῷ τῆς μεγαλητέρας δριμύτητος τοῦ χειμῶνος ἑξ χιλιάδες ἐργατῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παλατίου, ὅπου, διὰ νὰ ξηρανθῶσι ταχύτερον οἱ τοῖχοι, ἐκαίοντο πύραυρα τριάκοντα βαθμῶν θερμῆς ἔχοντα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐργάται ποτὲ μὴ εἰσερχόμενοι, ποτὲ δὲ ἐξερχόμενοι ἐξετίθεντο εἰς μεγάλην διαφορὰν θερμοκρασίας, πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα βαθμῶν, ἀπέθνησκον ἄπειροι καθ' ἑκάστην. Λέγεται κοινῶς ὅτι οἱ ζωγράφοι οἵτινες εἰργάζοντο εἰς τὰς θερμότερας αἰθούσας ἐφόρουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κίλους κρυσταλλίνους. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκρά-